

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА**

Факультет філології
Кафедра української мови

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Історія лінгвістики та теорія мови

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Освітня програма «Українська мова і література»

Спеціальність 014 Середня освіта

Спеціалізація 014.01 Українська мова та література

Галузь знань 01 Освіта / Педагогіка

Затверджено на засіданні кафедри
Протокол №1 від 28 серпня 2024 р.

Івано-Франківськ – 2024

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	«Історія лінгвістики та теорія мови»
Викладач (-і)	Грещук Василь Васильович
Контактний телефон викладача	+380505191867
E-mail викладача	vasyl.greshchuk@pnu.edu.ua
Формат дисципліни	очний
Обсяг дисципліни	6 кредитів ЄКТС, 180 год
Посилання на сайт дистанційного навчання	https://d-learn.pnu.edu.ua/
Консультації	упродовж семестру за встановленим розкладом на кафедрі та з розрахунком відповідного часу
2. Анотація до навчальної дисципліни	
Курс «Історія лінгвістики та теорія мови» покликаний поглибити через історичне вивчення розвитку лінгвістичної думки фундаментальну підготовку магістрів спеціальності 014 Середня освіта 014.01 Українська мова і література. Досліджуючи питання розвитку мовознавчої науки, історія лінгвістики виходить із того, як розв'язуються найважливіші питання теорії мови, зокрема природа і сутність мови, взаємовідношення мови і мислення, структурно-системна організація мови, мова як знакова система, мова, мовлення та мовна діяльність тощо. Такі знання вкрай необхідні для фахової підготовки майбутнього викладача української мови в середній та вищій школі.	
3. Мета та цілі навчальної дисципліни	
Метою курсу «Історія лінгвістики та теорія мови» є набуття знань із історії розвитку мовознавчої думки та опанування лінгвістичної теоретичної бази, поглиблення знань магістрантів щодо основних загальнолінгвістичних питань, сформування цілісних уявлень про природу, сутність, функції мови, структурно-системну організації мови, зміст та ієрархію мовних одиниць і категорій, закономірності становлення, розвитку й функціонування мови як засобу спілкування. Цілями курсу «Історія лінгвістики та теорія мови» є ознайомлення й засвоєння магістрантами: – предмета, завдань і значення мовознавства, його місця в системі наук; – природи мови, її сутності і функцій; – структурно-системної організації мови; – соціальної зумовленості розвитку й функціонування мови; – закономірностей історичного розвитку мови; методів і прийомів наукового дослідження мови.	
4. Програмні компетентності та результати навчання	
<u>Інтегральна компетентність.</u> Здатність особи розв'язувати складні задачі і проблеми в процесі професійної діяльності в галузі освіти та науки (лінгвістики, літературознавства, методики викладання) або навчання, що передбачає проведення досліджень та впровадження інновацій і характеризується невизначеністю умов та вимог. <u>Загальні компетентності:</u> 1. Здатність до застосування знань у практичних ситуаціях професійної діяльності.	

Фахові компетентності:

1. Здатність застосовувати знання із літературознавства та мовознавства для вирішення професійних завдань, вільно користуватися спеціальною термінологією в обраній галузі філологічних досліджень.
2. Уміння поглиблювати теоретичні та практичні знання з мовознавчих, літературознавчих, психолого-педагогічних дисциплін, здійснювати моніторинг власної педагогічної діяльності і визначати потреби, перспективи та наявні ресурси для професійного розвитку впродовж життя.
4. Здатність розуміти тенденції в науці та освіті, готовність до використання інновацій у професійній діяльності.
12. Здатність до усвідомлення національно-світоглядного, художньо-виховного, творчо-розвивального потенціалу української мови та літератури, вміння враховувати національні, етнічні, регіональні особливості освітнього процесу, формувати національно свідому особистість.

Програмні результати навчання:

2. Усвідомлює специфіку предметної області, орієнтується в різних лінгвістичних напрямках і школах, літературних напрямках і течіях, критично осмислює історичні надбання та новітні досягнення мовознавчої і літературознавчої науки.
4. Здійснює науковий аналіз мовного, мовленнєвого й літературного матеріалу, демонструє вміння класифікувати, упорядковувати й узагальнювати навчальний матеріал відповідно до умов навчального процесу, потреб формування ключових компетентностей здобувачів освіти.
8. Демонструє вміння забезпечувати конструктивну взаємодію з учасниками освітнього процесу, здатність діяти автономно і в команді, знає і дотримується умов функціонування безпечного та інклюзивного освітнього середовища.
9. Володіє мовленнєвою компетентністю з української та іноземної мов задля ефективної міжкультурної комунікації і підвищення професійного рівня, володіє методикою формування мовленнєвої компетенції здобувачів освіти.
13. Володіє здатністю до самостійного та автономного навчання впродовж життя за індивідуальною траєкторією розвитку, визначає індивідуальні професійні потреби, шляхи покращення власної педагогічної майстерності, мотивує учнів до саморозвитку.

5. Організація навчання

Обсяг навчальної дисципліни

Вид заняття	Загальна кількість годин
Лекції	24 год
Практичні заняття	36 год
Самостійна робота	120 год

Ознаки навчальної дисципліни

Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий
Перший	014 Середня освіта	Перший	Нормативний

Тематика навчальної дисципліни

№	Тема	Форма заняття, год	Результати навчання	Завдання
---	------	-----------------------	---------------------	----------

1	Предмет, зміст і основні завдання загального мовознавства. Допорівняльно-історичне мовознавство. 1. Індійське мовознавство. Граматика Паніні. 2. Мовознавство Давньої Греції та Риму. Китайське граматичне вчення. 3. Всезагальна раціональна граматика А. Арно і К. Лансло і її роль у становленні загального мовознавства. 4. Питання філософії мови в працях Ф. Бекона, Р. Декарта, Д. Локка,	лекція – 2 год практичне заняття – 2 год самостійна робота – 10 год	– знати предмет, зміст та основні завдання мовознавства; історію його розвитку; передумови виникнення мовознавства в Давній Індії та Давній Греції. – розуміти мету вивчення курсу «Історія лінгвістики та теорія мови». – уміти характеризувати розвиток лінгвістичної науки в середні віки.	Проблемні завдання: 1. Чим зумовлене виникнення мовознавства в Давній Індії та Давній Греції? 2. Охарактеризуйте стан лінгвістичної думки Західної Європи в середні віки?
	Г. Лейбніца.			
2	Зародження порівняльно-історичного мовознавства. Лінгвістична концепція В. фон Гумбольдта. 1. Передумови виникнення порівняльно-історичного методу. 2. Ф. Бопп, Я. Грімм, Р. Раск, О. Востоков – основоположники порівняльно-історичного мовознавства. Характеристика їхніх основних праць, напрямів лінгвістичних досліджень. 3. Філософські основи лінгвістичної концепції В. фон Гумбольдта. 4. Мова як діяльність і творче начало. 5. Мова і дух народу. 6. Проблема співвідношення мови і мислення. Питання походження і розвитку мови. 7. Типологічна класифікація мов. 8. Вчення про внутрішню форму мови. Антиномії мови за Гумбольдтом. 9. Вплив ідей Гумбольдта на розвиток мовознавства.	лекція – 2 год практичне заняття – 4 год самостійна робота – 10 год	– знати передумови виникнення порівняльно-історичного методу; основоположників порівняльно-історичного мовознавства; співвідношення мови і духу народу; філософську основу лінгвістичної концепції В. фон Гумбольдта; вчення про внутрішню форму мови за Гумбольдтом; типологічну класифікацію мов. – розуміти проблему співвідношення мови і мислення. – уміти простежувати вплив ідей Гумбольдта на розвиток мовознавства. -	Проблемне завдання: Чому В. Гумбольдта вважають основоположником загального мовознавства?

3	Молодограматизм. Критика молодогограматизму і пошуки нового підходу до вивчення мови наприкінці XIX-на початку XX ст.: Школа «слів і речей», неолінгвістика, Школа естетичного ідеалізму. 1. Індивідуальний психологізм як основа лінгвістичної концепції молодогограматиків. Вчення про фонетичні закони і аналогії як методологічну базу вивчення розвитку мови. Теза про необхідність вивчення живих мов і діалектів для пізнання законів розвитку мови. Створення фонетики як	лекція – 2 год практичне заняття – 2 год самостійна робота – 10 год	– знати основу лінгвістичної концепції молодогограматиків; передумови виокремлення фонетики як самостійної науки; історико-культурні течії в мовознавстві кінця XIX – першій половині XX століття. – уміти аналізувати досягнення молодогограматиків.	Проблемні завдання: 1. У чому полягають заслуги молодогограматизму? Чим зумовлені слабкі боки молодогограматичного напрямку? 2. Вкажіть спільне й відмінне в мовознавчих концепціях Школи «слів і речей», Школи естетичного
	самостійної наукової дисципліни. Зародження семасіології. 2. Історико-культурні течії в мовознавстві кінця XIX – першій половині XX століття (Школа «слів і речей», Школа естетичного ідеалізму).			ідеалізму й неолінгвістики.
4	Лінгвістична концепція Ф. де Соссюра. Структуралізм і генеративізм. 1. «Курс загальної лінгвістики» і його значення для сучасного мовознавства. Філософські основи лінгвістичної концепції. Основні положення теорії Соссюра. 2. Мова як система знаків. Три аспекти мови: лінгвальна діяльність, мова і мовлення. Вчення про синхронію і діахронію. Знаковий характер мови. Зовнішня і внутрішня лінгвістика. Вчення Соссюра як теоретична база структуралізму. 3. Празька лінгвістична школа. 4. Глосематика (копенгагенський структуралізм). 5. Дескриптивна лінгвістика 6. Генеративізм.	лекція – 2 год практичне заняття – 6 год самостійна робота №1 самостійна робота – 10 год	– знати основні положення та філософську основу лінгвістичної концепції Ф. де Соссюра. – розуміти значення «Курсу загальної лінгвістики» для сучасного мовознавства. – уміти трактувати мову як систему знаків; аналізувати основні досягнення представників празької лінгвістичної школи, глосематиків та дескриптивістів.	Проблемне завдання. У чому полягає новизна теорії Ф. де Соссюра. та його вплив на розвиток мовознавства у XX ст.?

5	Постструктуралістичне мовознавство. (Мовознавство на сучасному етапі). 1. Когнітивна лінгвістика. 2. Комунікативна лінгвістика. 3. Лінгвістика тексту. 4. Функціональна лінгвістика.	лекція – 2 год практичне заняття – 4 год тестова робота №1 самостійна робота – 10 год	– знати основні аспекти дослідження когнітивної, комунікативної, функціональної лінгвістики, а також особливості лінгвістики тексту.	Проблемне завдання. Назвіть напрями, які розвиваються в мовознавстві нашого часу.
6	Мова і суспільство. 1. Природа, сутність і функції мови.	лекція – 2 год	– знати природу, сутність і функції мови; основні аспекти соціолінгвістичного	опрацювати відповідні наукові джерела.
	2. Соціальна зумовленість мовних явищ. Поняття про мовну норму. 3. Мова як засіб соціальної, національної і культурної ідентичності. 4. Соціолінгвістика.	практичне заняття – 4 год самостійна робота – 10 год	вчення. – розуміти роль і значення мови для соціальної, національної та культурної ідентичності. – уміти пояснювати соціальну зумовленість мовних явищ.	
7	Мова і мислення. 1. Проблема співвідношення мови і мислення. Менталістика як наука, що вивчає взаємозв'язки мови, мислення і свідомості. 2. Психофізичні основи зв'язку мови і мислення. Нейролінгвістика. 3. Роль мови у процесі пізнання.	лекція – 2 год практичне заняття – 2 год самостійна робота – 10 год	– знати основні зацікавлення менталістики як науки; психофізичні основи зв'язку мови і мислення. – розуміти проблему співвідношення мови і мислення; роль мови у процесі пізнання.	опрацювати відповідні наукові джерела.
8	Мова і мовлення. 1. Мова і мовлення як два аспекти мовної діяльності. 2. Одиниці мови і мовлення на всіх рівнях мовної системи, їх співвідношення. 3. Сучасні уявлення про співвідношення мови і мовлення. 4. Психолінгвістика – наука про мовну діяльність.	лекція – 2 год практичне заняття – 2 год самостійна робота – 10 год	– знати одиниці мови і мовлення на всіх рівнях мовної системи, їх співвідношення; сучасні уявлення про співвідношення мови і мовлення; завдання психолінгвістики як науки про мовну діяльність. – уміти трактувати поняття мови і мовлення як два аспекти мовної діяльності.	опрацювати відповідні наукові джерела.

9	Знакова природа мови. 1. Мовознавство і семіотика. Загальне поняття знака і знакової системи. 2. Типологія знаків. 3. Основні властивості (ознаки) знаків. 4. Своєрідність мови як знакової системи. 5. Знаки, субзнаки і суперзнаки, їх функції.	лекція – 2 год практичне заняття – 2 год самостійна робота №2 самостійна робота – 10 год	- знати характеристику знака та знакової системи; типологію знаків; основні властивості (ознаки) знаків; поняття знака, субзнака і суперзнака, їх функції. - розуміти співвідношення мовознавства і семіотики. - уміти трактувати мову як знакову систему.	опрацювати відповідні наукові джерела.
10	Структура і система мови. 1. Системний характер мови. 2. Парадигматичні, синтагматичні й ієрархічні відношення між мовними одиницями. 3. Структура мови. Основні й проміжні рівні мови.	лекція – 2 год практичне заняття – 4 год самостійна робота – 10 год	- знати структуру мови; основні й проміжні рівні мови. - розуміти системний характер мови. - уміти простежувати парадигматичні, синтагматичні й ієрархічні відношення між мовними одиницями.	опрацювати відповідні наукові джерела.
11	Мова та історія. 1. Мова як явище, що історично розвивається. Темпи мовних змін і розвиток мови. 2. Синхронія і діяхронія. 3. Зовнішні причини мовних змін. 4. Внутрішні причини мовних змін.	лекція – 2 год практичне заняття – 2 год тестова робота №2 самостійна робота – 10 год	- знати темпи мовних змін і розвиток мови; поняття синхронії та діяхронії; зовнішні причини мовних змін; внутрішні причини мовних змін. - уміти трактувати мову як явище, що історично розвивається.	опрацювати відповідні наукові джерела..
12	Методологія та методи дослідження мови. 1. Загальнонаукові способи дослідження: спостереження, експеримент, моделювання. Дедукція й індукція, аналіз і синтез у лінгвістичних дослідженнях. 2. Поняття про метамову опису мови. 3. Класифікація методів лінгвістичних досліджень. 4. Характеристика	лекція – 2 год практичне заняття – 2 год самостійна робота – 10 год	- знати специфіку загальнонаукових способів дослідження, а саме: спостереження, експеримент, моделювання; дедукція й індукція, аналіз і синтез у лінгвістичних дослідженнях; поняття про метамову опису мови; класифікацію методів лінгвістичних досліджень. - уміти характеризувати методи	опрацювати відповідні наукові джерела.

методів лінгвістичного аналізу.	лінгвістичного аналізу.
6. Система оцінювання навчальної дисципліни	
Загальна система оцінювання навчальної дисципліни	Система оцінювання курсу відповідає критеріям оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти в університеті. Робота на практичних заняттях упродовж семестру оцінюється за 5-бальною шкалою та максимальною кількістю 20 балів. Під час виставлення допуску до іспиту враховуються навчальні досягнення, отримані в процесі оцінювання на практичному занятті (максимум 20 балів), контрольної роботи (максимум 20 балів) та самостійної роботи (максимум 10 балів) Загальна максимальна кількість балів за навчальний курс становить 100 балів.
Вимоги до письмових робіт	Письмова контрольна робота полягає у виконанні тестових завдань з курсу «Історія лінгвістики та теорія мови», яка передбачає перевірити опанування магістрантами основних аспектів системи наукового знання про мову. Оцінюється максимально 20 балами. КР оцінюється 20 балами: пройти тестування на дистанційній платформі https://d-learn.pnu.edu.ua/ за першими п'ятьма темами курсу «Історія лінгвістики та теорія мови», згідно з силабусом) КСР оцінюється 10 балами: опрацювання всіх тем, згідно з силабусом, на які розрахована самостійна робота; розробити систему тестів (20) до запропонованої теми з чотирма варіантами відповідей: одна відповідь – правильна.
Практичні заняття	Закріплення й повторення теоретичних питань із вивчених тем курсу. На практичних заняттях магістранти поглиблюють теоретичну і практичну підготовку в ділянці історії лінгвістики та теорії мови, формують низку інтегральних, загальних та фахових компетентностей, необхідних у науково-дослідній, навчально-методичній та практичній діяльності.
Умови допуску до підсумкового контролю	Допуском до іспиту є отримання позитивної підсумкової оцінки (максимум 50 балів, мінімум 25 балів). Для визначення рейтингового підсумкового контролю до уваги взято присутність здобувача на всіх заняттях, його активність та успішність під час виконання практичних завдань, підготовки самостійної роботи, написання контрольної роботи; відсутність пропусків і запізень на заняття; дотримання етики й культури поведінки на заняттях.
Підсумковий контроль	Форма контролю: іспит. Форма здачі: письмове тестування (50 завдань); структура завдання: 4 варіанти з однією правильною відповіддю, яка оцінюється в 1 бал.
7. Політика навчальної дисципліни	

Письмові роботи. Письмові роботи виконують здобувачі освіти, які навчаються за загальним графіком, відповідно до «Положення про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника», та індивідуальним графіком, відповідно до «Положення про порядок навчання здобувачів вищої освіти за індивідуальним графіком у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника» <https://nmv.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2022/11/polozhennia-pro-induvid.-grafik.pdf>. Форму письмового виконання роботи втілено на практичних, індивідуальних заняттях, під час написання контрольної, самостійної роботи чи виконання індивідуального завдання.

Академічна доброчесність. У «Кодексі честі Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника» встановлено морально-етичні принципи та правила поведінки для всіх учасників навчально-освітнього процесу. За цим документом представники університетської громади повинні дотримувати принципу академічної доброчесності та у всій своїй навчальній і викладацькій діяльності зобов'язані діяти порядно, доброчесно. <https://cutt.ly/2wJeFdvU>
За дотриманням членами університетської громади морально-етичних та правових норм цього Кодексу відповідає «Комісія з питань етики та академічної доброчесності» при університеті, яка відстежує і регламентує поведінку здобувачів освіти в навчальному процесі. <https://cutt.ly/5wJeN6TU>.

Відвідування занять. Урегульовано «Положенням про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника» https://nmv.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2023/08/polozgenia-pro-osp_7-redaktsia.pdf. У разі пропуску занять здобувачі освіти повинні відпрацювати їх індивідуально в письмовій чи усній формі, щоб виконати всі завдання вхідного, поточного, підсумкового контролю.

Неформальна освіта. Порядок здобуття неформальної освіти та визнання її результатів

регламентує «Положення про визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної освіти, в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника». <https://nmv.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2022/11/neformalna-osvita.pdf>

Для здобуття неформальної освіти рекомендовано використання платформ Coursera, Prometheus, Udemu, EdEra та ін.

8. Рекомендована література

1. Бацевич Ф. Духовна синергетика рідної мови. Київ, 2009. 192 с.
2. Бацевич Ф. Філософія мови. Історія лінгвофілософських учень : підручник. Київ: Видавничий центр «Академія», 2008. 240 с.
3. Ковалик І.І., Самійленко С. П. Загальне мовознавство. Історія лінгвістичної думки. Київ: Вища школа, 1985. 215 с.
4. Кочерган М.П. Загальне мовознавство. Київ: Академія, 2003. 463 с.
5. Кочерган М.П. Основи зіставного мовознавства: підручник. Київ: Академія, 2006. 424 с.
6. Куранова С.І. Основи психолінгвістики: навч. посібник. Київ: ВЦ «Академія», 2012. 208 с.
7. Селіванова О.О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики. Київ, 1999. 148 с.
8. Семчинський С.В. Загальне мовознавство. Київ, 1996. 416 с.

Грещук Василь Васильович

доктор філологічних наук, професор